

Ny middelalderby – for tredje gang

Av tannlege Johnny Grøthe

Den gjenskapningen av Oslos middelalderby som er i ferd med å skje i nærheten av det nye Bjørvika, betyr at denne gamle bydelen for tredje gang blir etablert.

Da Oslo vokste fram for over ett tusen år siden, var det et lite handelssted på et geografisk velegnet sted for et slikt etablissement. En brygge for slik virksomhet lå strategisk gunstig til på et fornuftig sted. Stedet lå såpass langt inne i landet at vegen ble kort for dem som skulle frakte varer til og fra skip som hadde kommet seilende inn den lange Oslofjorden. Å frakte varer på skip var billig og trygt på den tiden, og den nye byen Oslo ble et naturlig og ideelt sted for et handelssted.

FORSVAR VANSKELIG • Men selv om beliggenheten var gunstig for handelsvirksomhet, var den også sårbar for angrep slik den lå åpen og flat ytterst på et nes og med en ruvende ås bak der en angriper kunne plassere sine kanoner og gjøre byen til et lett bytte. Det hjalp lite at middelalderbyen får bygget opp tre borger. To borger, kongens og biskopens, tar sikte på å være en motvekt til de borgerkrigstendenser som herjet Norge på 1100- og 1200-tallet. Den tredje borgen ute på Akersneset er mye større og sterkere, men den ligger på den andre siden av Bjørvika og derfor for langt unna til å kunne være et effektivt forsvar for handelsstedet Oslo.

BYBRANN • Etter en bybrann i 1567 anbefaler den daværende dansk-norske kongen Frederik II å bygge opp

Akershus festning hadde et festningsverk som kunne beskytte den nye byen som kong Christian IV ville legge inntil festningen.

igjen byen innunder festningen på Akersneset. Noe av begrunnelsen, ved siden av å være mer beskyttet geografisk, var også at nye oppfinnelser på våpensiden gjorde den tidligere beliggenheten utrygg og sårbar: Krigsindustrien hadde gjort store framskritt, mer langtrekkende kanoner og en sterkere legering for jern hadde lagt grunnlaget for å skyte lengre og mer presist enn før med medbrakte kanoner. Den danske kongemakten besluttet derfor å bygge en ny by innunder Akershus festnings beskyttelse. Men byens borgere klarer å få endret beslutningen, og de får lov til å gjenreise sin gamle by på dens tidligere sted.

NY BYBRANN • Men da byen brant på ny i august 1624, tvinger Frederik II's sønn, kong Christian IV, igjennom sitt krav om at nå må byen bygges opp igjen innunder Akershus. Det blir dødsstøtet for den gamle middelalderbyen Oslo, og den «nye» byen får navn etter kongen, den blir kalt Christiania. Selv om borgerne helst ville bygge opp igjen byen på det tidligere stedet, var kong Christian IV fast bestemt på at det beste ville være å bygge en ny by inntil festningen på Akersneset.

Kong Christian hadde i sine planer for den nye byen og med sitt strategiske blikk sett mot det øvrige Europa

der nye moderne og godt befestede byer ble lagt inn under en festnings beskyttelse. Den viljesterke kongen var derfor ikke mottakelig for Oslo-borgernes bønner og deputasjoner da han kom til Oslo i september i 1624, da hadde han allerede bestemt seg.

«HER SKAL BYEN LIGGE» • Det er neppe hold i dette utsagnet som blir tillagt kongen, men at det gjenspeiler en viljesterk monarks hensikt er utvilsomt. Han går selv rundt i dagene 27. og 28. september og ser til at byen blir etter hans ønske, og han følger intenst med på byens tilblivelse. Disse datoene blir siden regnet som Christianias «nasjonaldager».

NY BYGGESKIKK • Med erfaring i to tidligere bybranner som hadde lagt store deler av Oslo i grus, blir det for oppbyggingen av den nye byen innunder Akershus festnings murer bestemt at den nye byens bygninger skal være i mur eller «...mellom stokker muret på dansk manér». Denne bindingsverkmåten var en unorsk måte å bygge på, men en mer brannsikker måte å sette opp bygninger på.

Disse nye reglene for oppbygging av en by var nedfelt i en slags reguleringsplan på 18 punkter. Planen bryter radikalt med Oslos bosettingsmønster

Oversiktsbilde over den nye bydelen med blant annet det nye vannspeilet og rester av Mariakirken.

som er nedarvet gjennom generasjoner og snur opp ned på det gamle Oslo. Etter gammel romersk skikk legges byens gater etter kompassrosen fordi både kongen og datidens bestemmende personer tror at det gir den sunneste by. Alle gater blir rette, de skal være lette å skyte gjennom fra festningen hvis en fiende står i byen. Akershus' gamle middelalderborg skal etter planene bygges om til en moderne forsvarsfestning som kan motstå en langvarig beleiring. Dette synet skulle vise seg å slå til – for festningen har aldri vært inntatt i kamp.

GAMMELT HANDELSSTED

REETABLERES • Det gamle handelsstedet på østsiden av Bjørvika gjenoppsto ikke før i våre dager når en ny bydel nå vokser fram der. Samtidig får den gamle middelalderbyen en ansiktsløftning i og med at den delvis gjenskapes med det gamle vannspeilet og nye aktiviteter i skyggen av de gamle byruiner. Den gamle byen med blant annet rester av Mariakirken blir restaurert, og det nye vannspeilet får samme høyde som sjøen hadde for mer enn ett tusen år siden.

Den nye byggemåten etter dansk mønster – med murverk mellom stokker. Byggemåten ble retningsgivende for en ny måte å sette opp bygninger på.

Det nye vakre 1600-talls Chistiania torv der bratte tak og glaserte takstein skulle hindre glør i å bli liggende på takene ved en eventuell bybrann.